

מקורו (חגיגה ד, סוכה כח; ומדאורייתא חייב לחנכו רק במצוות תלמוד תורה, מהפסוק (דברים יא-יט) "ולמדתם אותם את בניכם" (משך חכמה בראשית יח-יט ד"ה כ). והוסיף שזה הטעם שחייב לחנך את בנו אך לא את בתו (נזיר כט). - שהוא כמצוות תלמוד תורה).

אך יש לכך כמה אסמכתאות מפסוקים:

(א) "יראה כל זכורך" (שמות כג-ז ובעוד מקומות) לגבי עולת ראייה (חגיגה ד).

(ב) "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כג-מב) לגבי סוכה (סוכה כח).

(ג) הרמב"ם (רמב"ם מאכלות אסורות יז-כח) הביא את הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב-ו), אך הוא דברי קבלה (משך חכמה בראשית יח-יט ד"ה כ).

(ד) "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו" (בראשית יח-יט) שהיא מצוות עשה (משך חכמה בראשית יח-יט ד"ה כ). והוסיף שבפסוק זה משמע שמצווה גם על הבנות).

על מי הלה מצוות חינוך - לרש"י החיוב על אביו, אך הקטן עצמו אינו מחוייב אפילו מדרבנן (ברכות מח. ד"ה עד), ולתוס' הקטן עצמו מחוייב מדרבנן (שם ד"ה עד).

במהות המצווה חקרו האם היא חלק מכל מצווה, או שהיא מצווה בפני עצמה. למשל, החיוב לחנכו ליטול לולב - האם היא מצוות לולב, שחכמים חידשו שגם קטן חייב בלולב, או שאינה מצוות לולב, אלא מצווה נפרדת - מצוות חינוך, שחכמים חידשו מצווה בפני עצמה (ברכת אברהם סוכה ב: סי' "חינוך למצוות" ב, עיון בלומדות ב "מצוות חינוך").

מצווה שיתכן ולא יהיב בה כשיגדל, כגון קריעה (שיתכן ולא ימותו קרוביו בחייו) ונזיר (שיתכן ולא ידור בנזיר) - יש מי שחידש שאין בה דין חינוך. אך המנחת חינוך דחה את דבריו (מנחת חינוך רסד-ט [לד], והביאו שם).

חינוך למצוות ציצית - ביאר הברכת אברהם (סוכה מב. סי' "חינוך לציצית" ב) שהמצווה היא לחנכו לקיים את מצוות ציצית, ולא רק לחנכו שלא לבטלה.

אם, נחלקו הפוסקים האם גם היא חייבת לחנך את בנה, או שרק האב מחוייב בכך, ויש בזה שלוש דעות (שדי חמד ח"ב ח-נט עמוד 404):

(א) אם חייבת לחנך את בנה.

(ב) אם פטורה מלחנך את בנה (מגן אברהם שמג-א. ותרומת הדשן הסתפק האם חייבת, הובא בפרי מגדים א"ח אשל אברהם שמג-א).

(ג) אם פטורה מלחנך את בנה, אך כשהאב מת האם חייבת.

זמן מצוות חינוך על האב הוא עד י"ג שנה ושתי שערות, ומכאן ואילך אין חייב לחנכו (פרי מגדים א"ח אשל אברהם שמג-א).

בפירטי חיובו נחלקו הראשונים והאחרונים האם הקטן חייב לקיים את המצווה עם כל פרטיה כגדול, או שמספיק שיעשה את מעשה המצווה גם ללא פרטיה (ריטב"א סוכה ב: ד"ה אר"י: צריך את כל פרטיה, אך מביא שיש חולקים על זה). ונפק"מ האם אפשר לתת לקטן ליטול לולב שאול ביום הראשון של סוכות, שהרי גדול לא יוצא בזה ידי חובה, אך את מעשה המצווה עצמו כן עשה (משנה ברורה תרנו-כח מביא מחלוקת אחרונים).

ערכים קרובים: לאפרושי מאיסורא (בשאר בני אדם שאינם בנו), קטן (לגבי פטורו מדאורייתא).

ערכים קרובים